

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гетьман З.О., д-р філол. наук, професор

Моренець І.М., канд. філол. наук, асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СКЛАДНИКИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Концептуалізація та категоризація реальної дійсності реалізуються за допомогою мовного коду (конкретної національної мови), використовуючи і спеціальні, і універсальні способи. Мовленнева комунікація – це не що інше як функціонування мови у мовленнєвому акті. Ефективність мовленнєвої комунікації полягає в адекватному смислового сприйнятті та адекватній інтерпретації повідомлення, тобто розглядається як процес формування мовленнєвих актів [2, с.177]. Основними одиницями мовленнєвого спілкування, як правило, називають мовленнєву ситуацію, мовленнєву подію, мовленнєву взаємодію [8]. Складниками моделі мовленнєвої комунікації є адресант, адресат і повідомлення як основні елементи та допоміжні: канал комунікації, прагматичний ефект, зворотній зв'язок, бар'єри комунікації, контекст [3; 4].

У мовленнєвій комунікації рельєфно проявляються національно-культурний, енциклопедичний і, що особливо важливо, ситуативний, лінгвальний компонент, без урахування яких неможлива ефективна комунікація членів певної комунікативної спільноти, котра використовує національну мову (варіант мови). У процесі мовленнєвої комунікації задіяні мовна та концептуальна картини світу мовців, які беруть участь у мовленнєвому акті. Тут доречно згадати про мовну ментальність, яка «... як категорія глибша мислення, норм поведінки, сфери почуттів. Вона являє собою схильність, внутрішню готовність людини діяти певним чином, це сфера автоматичних форм свідомості та поведінки. Ментальність відбивається в мові на рівні лексики та граматики. Проявляється ментальність у повсякденній полуавтоматичній поведінці людини» [6]. Основу володіння мовою складають уміння диференціювати узуальні й оказіональні мовні явища лексичного та граматичного рівнів і доцільність їх використання у відповідних комунікативних ситуаціях.

Будь-яка мовна спільнота забезпечує засвоєння соціальних ролей індивідуума через регулятивну функцію мовної та мовленнєвої норм, які дозволяють акумулювати енциклопедичні знання, диференціювати національно-культурні конотації в застосуванні до окремої комунікативної ситуації. Таким чином формується соціальний контекст мовленнєвого спілкування. Найбільш чіткі межі соціальний контекст виявляє в умовах інтеракції, тобто в діалогічній текстовій діяльності. Діалогічний простір багатомірний, він містить усі зазначені складники мовленнєвого спілкування.

Засвоєння соціальних ролей індивідуум безпосередньо пов'язано з його входженням у життя суспільства (тобто в термінах Л.П.Крисіна з соціалізацією) [5]. Різні соціальні умови такого входження породжують гнучкість і варіабельність соціальних ролей, засвоєних індивідуумом, і які є наслідком

мовленнєвої компетенції мовця, нерозривно пов'язаної з мовною компетенцією. Мовна та мовленнєві компетенції регулюють механізм кодового переключення з одного мовного засобу на інший. Симетрія та асиметрія комунікантів так або інакше пов'язані з кожним із зазначених складників соціального контексту. Для симетричних відношень комунікантів різного соціального та іншого статусу релевантним перш за все є ситуативний чинник, наприклад, у спілкуванні комунікантів однієї професії, віку, освіти тощо.

Асиметрія проявляється у відмінностях статусного, вікового, статевого, освітнього тощо характеру, а саме в різних соціальних змінних, які корелюють з певними групами комунікантів. Симетричні й асиметричні відносини комунікантів безпосередньо впливають на функціональні та структурні характеристики мови і ведуть до семантичної, стилістичної та ситуативної диференціації мовних явищ. Таким чином, соціальні та інші змінні інкрустуються в мовну тканину, реалізуючи знакову сутність у мовленні. Рівень володіння мовою, вужче – мовленням, передбачає вміння використовувати метод перестановки, що веде до омонімічності, яка нівелюється лінгвістичним контекстом і/або комунікативною ситуацією. Перефразування або синонімія мовних засобів розширює репертуар соціальних ролей комуніканта, дозволяє більш чітко та нормативно висловити зміст повідомлення, іншими словами – підвищити “селективну здатність мовця” (термін Ю.Д.Апресяна) [1].

Реалізація національно-культурного складника соціального контексту здійснюється специфічними для кожного комунікативного соціуму засобами: «...представники різних лінгвокультур по-різному вербалізують загальнолюдські концепти на основі прагматичних, ментальних, лінгвістичних [лінгвальних – Гетьман, Моренець] і культурологічних принципів» [7, с. 170].

Енциклопедичний складник соціального контексту – це широка гама реалій і зв'язків між ними, знання, які пов'язані з принципами мовленнєвого спілкування та можливостями інтерпретації висловлень у конкретній комунікативній ситуації. Ситуативний чинник соціального контексту пов'язаний з варіюванням компонентів комунікативної ситуації: зміна однієї з ситуативних змінних призводить до зміни комунікативної ситуації та як наслідок – до варіювання мовних засобів.

Таким чином, національно-культурний, енциклопедичний і ситуативний чинники впливають на характер комунікативного акту, на загальну тональність окремого висловлення й текстову діяльність загалом, що веде до породження логічно закінчених мовленнєвих творів різних жанрів, комунікативної спрямованості, структурної композиції.

Література

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка) / Ю. Д. Апресян. – 2-е изд., исправл. и дополн. – Москва: Язык русской культуры, 1995. – 472 с.
2. Введенская Л. А. Русский язык и культура речи: учебн. пособие [для вузов] /Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова, Е. Ю. Кашаева. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 539 с.
3. Гойхман О. Я. Речевая коммуникация /О. Я.Гойхман, Т. М. Надеина. – Москва: Инфа-М, 2011. – 272 с.
4. Клюев Е. В. Речевая коммуникация / Е. В. Клюев. – Москва: ПРИОР, 2002. – 280 с.

5. Крысин Л.П. Социальные ограничения в семантике и сочетаемости языковых единиц / Л.П.Крысин // Семантика и информатика.– М., 1986. Вып. 28. – С. 229 – 317.

6. Новикова Н. О. Национальный характер, менталитет и язык общения как национально-культурные аспекты коммуникативного поведения / Н. О. Новикова [Электронный ресурс] // Известия Регионального финансово-экономического института. – 2015. – №3. – Режим доступа: <http://science.rfei.ru/ru/2015/3/129.html>.

7. Саушева Е. В. Роль языковой картины мира в процессе коммуникации / Е. В. Саушева // Вестник Костром. гос. ун-та. – 2017. – №3. – С.169 – 170.

8. Якобсон Р. О. Речевая коммуникация. Язык в отношении к другим системам коммуникации: Избр. работы / Р. О. Якобсон. – Москва: Прогресс, 1985. – С. 306 – 330.

*Kozlova T.O., DSc.
Zaporizhzhia National University*

ENGLISH AS A GLOBAL LANGUAGE: A THREAT OR BLESSING TO MULTICULTURALISM AND MULTILINGUALISM?

The geographical spread of English and its dominant role in various social spheres have triggered discussions on the future of other cultures and languages. On the one hand, the dissemination of English worldwide, its contacts with other languages and cultures, the constantly growing number of speakers of English are enhancing intercultural communication and leading to the use of English as a universal lingua franca. On the other hand, the recognition of English as a major means of communication in the ‘Global Village’ is often considered as a threat to the cultural and linguistic diversity in the world.

The purpose of this study is to look into the advantages and pitfalls of English as a global language. First, the paper considers the concept of a global language and how English concords with it. Second, it discusses particular cases of the English language impact on local cultures and languages.

Although there is no official definition of the term *world, or global, language*, it is employed to describe the language that is characterized by a number of features [1]: it is spoken as a mother-tongue and second language; it is used in international organizations; it is given a priority as a foreign language taught in schools; it has a wide geographical distribution and stimulates bilingualism.

English today is spoken as a first native language in the areas where it has evolved as a national variety. The standards, which are codified for those interacting centers (or national varieties) of English, make it a pluricentric language. Although national varieties neither can be viewed from a single perspective, or, unlike Middle Dutch, developed into separate languages, they are regionally uniform in structure. However, American English has always enjoyed a higher status than others and influenced national and indigenized (Indian, Singapore) varieties. Thus, interaction among the varieties is accompanied by common influences keeping them uniform in various regions.

Such organizations as the World Bank, World Health Organization, UNICEF, the Universal Postal Union, the Commonwealth, the European Union, etc. see